

РЕФЕРАТИ

Тема числа: *ФІХТЕ І ТЕОРІЯ САМОСВІДОМОСТІ*

ДИТЕР ГЕНРИХ ФІХТЕВЕ «Я»

Автор вважає, що Йоган Готліб Фіхте заснував новий підхід до проблеми суб'єктивності та самосвідомості. Є дві головні моделі теорії самосвідомості: рефлексійна та Фіхтева. Згідно з рефлексійною теорією (Лок, Лейбніц, Кант), самосвідомість є результатом рефлексії, тобто щоби притисати себе собі самому, ми маємо зачекати на об'єктивування себе через рефлексію. Утім, це спричиняє труднощі. Що дає змогу актові рефлексії (який, згідно з цією моделлю, є несвідомим) осягати принадлежність стану першого порядку до тієї самої суб'єктивності, до якої належить і сам цей акт? Автор стверджує, що Фіхте помітив це ускладнення та розробив теорію, за якою самосвідомість є неупредметнюванням у рефлексії само-знанням.

КОНРАД КРАМЕР КАНТОВЕ «Я МИСЛЮ» ТА ФІХТЕВЕ «Я є»

Одна з центральних проблем у філософії після Канта полягає в значенні та систематичній функції самосвідомості. Ця стаття досліджує питання стосунку Кантового поняття самосвідомості та суб'єкта мислення до Фіхтевого «Я», а також релевантні підстави для Фіхтевого погляду, що Кант у своєму вчення про «Я мислю» вже «натякає» на найвищу засаду вчення про науку, положення «Я є». Зіставлення Кантового «Я мислю» із лінією аргументу § 1 Фіхтевої «Засади всього вчення про науку» засвічує, що Фіхте йде за Кантом у теоретичному обґрунтуванні самосвідомості через функції судження його таким чином Фіхте допримувався вже викладеної Кантом позиції, що поняття самосвідомості містить думку про безпідставного суб'єкта, який спонтанно витворює знання про своє власне існування.

ЮРГЕН ШТОЛЬЦЕНБЕРГ ФІХТЕВЕ ПОЛОЖЕННЯ «Я є»

У статті розглядається аргумент Йогана Готліба Фіхте, розроблений у § 1 «Засади всього вчення про науку» (1794). Реконструюючи крок за кроком вирішальний аргумент § 1 «Засади...», автор показує, як Фіхте висновує положення «Я є» з логічного положення тодіжності «A є A». У такий спосіб автор стверджує, що положення «Я є», яке увиразнює те, що Фіхте називав «вчинкодією» (*Tathandlung*), слід розуміти як критичну відповідь на методологічну програму Карла Леонгарда Райнгольда, згідно з якою відправною точкою філософії є «факт свідомості». Ба більше, стаття унаочнює відмінність між Фіхтевим аргументом з § 1 «Засади...» та спробою першого його застосування у «Власних медитаціях про елементарну філософію» (1793/94), орієнтованою на поняття «інтелектуальне споглядання „Я“» та «факт свідомості». Тому аргумент, що веде до положення «Я є» в § 1 «Засади...», постає наслідком критичного перегляду Фіхте своєї найпершої концепції «Я».

КРІСТІАН КЛОТЦ ПОНЯТТЯ Я У ФІХТЕВОМУ РОЗГЛЯДІ СУБСТАНЦІЙНОСТІ

Стаття присвячена Фіхтевому поняттю субстанційності, наявному в «Засаді всього вчення про науку» (1794). Автор стверджує, що, згідно з Фіхте, само-приписування епістемічної активності суб'єктові досягає успіху лише тоді, коли ми готові мислити суб'єкта як субстанцією, якій дозволено приписувати всі можливі епістемічні активності. Ба більше, автор показує розвиток концепції визнання членів, яка має виняткову важливість для розуміння Фіхтевого поняття субстанційності, у Вольфа, Канта і Маймона.

ШТЕФАН ЛАНГ ФІХТЕВА ПРОГРАМА ІСТОРІЇ ПЕРФОРМАТИВНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

У статті розглянуто Фіхтеву концепцію теорії свідомості та самосвідомості, викладену в «Засаді природного права» (1796/7) та в «Спробі нового викладу вчення про науку» (1797). У статті стверджується, що Фіхте розробив перформативну інтерпретацію самосвідомості. Головна теза статті полягає в тому, що Фіхте висуває перформативну теоретичну програму, тобто програму історії перформативної самосвідомості.

ІВАН ІВАЩЕНКО ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ «СПРОБИ НОВОГО ВИКЛАДУ ВЧЕННЯ ПРО НАУКУ» (1797) ЙОГАНА ГОТЛІБА ФІХТЕ

В статті коментуються основні терміни Фіхтевої «Спроби нового викладу вчення про науку» (1797). Автор також наводить підстави для обрання українських відповідників цієї термінології. Зокрема, обґрутується, чому українським відповідником *Ichheit* має бути термін «Яість», а *Tathandlung* – «учинкодія».

ЧИ МОЖЕ НАЦІОНАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ БУТИ ТОЧНО ВИЗНАЧЕНИМ ДОСЛІДНИЦЬКИМ ОБ'ЄКТОМ?

ВАЛЕРІЙ ЄВОРОВСЬКИЙ БІЛОРУСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ: ДОСВІД ГЕНЕАЛОГІЇ ПРЕДМЕТА

В статті обґрунтовується правомірність застосування «теоретичної філософії» або метатеорії як комплексної методології аналізу філософських структур різної складності. В цьому ракурсі здійснено спробу (на прикладі Білорусі) реконструювати генеалогію предмета національної філософії як складного і багатогранного динамічного об'єкта. Національну філософію Білорусі пропонується розглядати в трьох сенсах. По-перше, як сукупність творчість тих філософів, що жили й працювали на території сучасної Білорусі. По-друге, як розмірковування про долю Білорусі-країни. По-третє, як власне наукову дисципліну «історія філософії Білорусі». В останньому вузькому сенсі йдеється про структурований (багато в чому – штучно) дискурс філософського розвитку Білорусі. Найважливішими компонентами метатеорії національного історико-філософського процесу є (1) схоплення сутності, (2) розуміння структури, (3) узагальнення практик і (4) концептуальний опис процесу розгортання національного духу.

ФІЛОСОФІЯ XVIII СТОЛІТТЯ

ФЕДОРЧЕНКО ЮРІЙ КАНТІВСЬКИЙ ШЛЯХ ДО ТАБЛИЦІ КАТЕГОРІЙ

Стаття присвячена питанню становлення кантівської таблиці категорій. Автор доводить, що становлення кантівського поняття категорії тісно пов'язане із розрізненням між розсудком і розумом як когнітивними здатностями, які Кант тривалий час чітко не розрізняв, та переосмисленням природи таких когнітивних здатностей. Автор показує три етапи кантівського шляху до таблиці категорій. Автор обґрунттовує думку, що до ідеї метафізичної дедукції категорій Кант прийшов вже в 1775 році, тобто за шість років до її викладення в «Критиці чистого розуму». Автор доводить, що Кант мав два альтернативні підходи в обґрунтуванні повноти таблиці категорій: виведення таблиці категорій на основі законів логіки та метафізична дедукція категорій. В тексті «Критики чистого розуму» Кант виклав лише один із підходів (метафізична дедукція), яким не був цілком задоволений.

ФІЛОСОФІЯ XX СТОЛІТТЯ

АННА ІЛ'ЇНА БУКВАЛЬНІСТЬ МЕТАФОРИ ТА ПРИСУТНІСТЬ ПИТАНЯ: ЄВРЕЙСЬКИЙ ЛЕЙТМОТИВ У ТРАНСЦЕНДЕНТАЛІЗМІ ЖАКА ДЕРИДА

*Статтю присвячено історико-філософському аналізу проблеми амбівалентності як фундаментального принципу філософського мислення Дерида. Демонструється, в який спосіб споконвічні для історії філософії питання – меж філософії та меж філософії – визначають основні проблемні виміри деридіанської концепції. Розглядається кореляція теми пограничності як із проблемою культурної самоідентифікації Дерида, так і з ідеєю метафоричності мови як вихідного засновку логіки *differance*. Аналізується роль трансценденталістських імплікацій в деридіанській думці, що визначають історико-філософський контекст останньої. Проводиться аналогія між квазі-трансцендентальним та метафоричним аспектами деконструктивного мислення, демонструється ототожнення єврейського та метафоричного в концепції Дерида. Уведено поняття «букульної метафори» як квінтесенції філософської думки Дерида, що структурує її базові форми: апорію, гіперболу, питання, коментар.*

ОЛЕКСАНДР ЮДІН ЕСТЕТИКА ГЕРМАНА КОГЕНА Й ЕСТЕТИКА МИХАЙЛА БАХТІНА: ПЕРЕОСМISЛЕННЯ ПОНЯТІЙНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

У статті проводиться порівняльний аналіз філософських та естетичних позицій Г. Когена та раннього М. М. Бахтіна. Детально розглядається місце конфігурації понять завершення й естетичної любові (запозиченої Бахтіним з естетики Когена) в естетиці кожного з мислителів. Показано радикальне переосмислення значення й змісту цих понять та переакцентування їх місця в естетиці Бахтіним, зокрема, у зв'язку з питанням про стосунки між релігією та мистецтвом, в якому мислителі займали протилежні позиції, а також у зв'язку із загальними філософськими положеннями Бахтіна, розумінням буття як взаємодії між двома свідомостями. Показано, що це переосмислення зумовлене подоланням Бахтіним трансцендентального підходу у філософії, відповідно, з переходом від філософії свідомості до філософії буття, а в естетиці – від естетики свідомості до естетики подій.

ПАНОРАМА

ВСЕВОЛОД КУЗНЄЦОВ ПРОСВІТНИЦТВО ТА ОНТОЛОГІЯ. ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКОГО ПЕРЕДПРОСВІТНИЦТВА.

Цією статтею відкривається цикл досліджень, присвячених «запозиченям» (неавтохтонним) Просвітництвам. Йї об'єкт становлять просвітницькі процеси у Росії.

Автор доводить, що в російській цивілізації до періоду Просвітництва (XIV – поч. XVII вв.) діяв механізм онтологізації через сакралізацію. Відмінні властивості цього механізму: (а) джерелом буттєвих енергій поставало священне місце – Свята Русь, (б) Транслятором Буття виявлявся Правитель, що також мав сакральний статус.

Передумовою виникнення просвітницьких інтенцій у російській культурі стала криза цивілізаційних структур, що онтологізують (XVI – XVII ст.) Характер згаданих інтенцій багато в чому був визначений впливом європейської культури, що дедалі посилювався.

На прикладі творчості Симеона Полоцького автор показує, що специфіка російського Передпросвітництва ґрунтувалася на традиційних онтологізаційних механізмах і репродуковані системи уявлень про священну державу та сакрального монарха. Просвітницьку онтологію Симеона складали християнський ілюмінізм та перехід ролі Транслятора Буття до Просвітника-Пророка.

ЕЛЬВІРА ЧУХРАЙ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ РОЗГЛЯД ПРОБЛЕМИ СЕНСУ ЖИТТЯ І СУЧASNІ АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ

Статтю присвячено розгляду вразливих місць «теорії фундаментальності» Тедеуса Метса, критикованих Стівеном Кершнаром. Представлена аргументація, згідно з якою ці складнощі виникли через відсутність розгляду проблеми сенсу (в) життя(i) з позицій історії філософії. Такий розгляд доводить, що ця проблема, по-перше, є не «вічною» проблемою, а винятково породженням постпросвітницької епохи; по-друге, вона є суттєво термінологічною формою, яка зовнішнім чином об'єднує щонайменше три відмінні одне від одного телегологічні запитання, закорінені в історично різних онтологіях: (1) про надприродну кінцеву мету; (2) про «природно» обґрунтовувану цінність; (3) про відсутність будь-якої цінності. Метсові складно довести існування сенсу (в) життя(i) саме через сприйняття його як внутрішньо єдиної проблеми, що передбачає різні типи відповідей.

ПОЛЕМІКА

АНДРІЙ БАУМЕЙСТЕР ПРО МИСТЕЦТВО РОЗРІЗНЕННЯ АБО ПРО «АПОРІЙ НЕОТОМІЗМУ». РЕАКЦІЯ НА РОЗДУМИ ЮРІЯ ЧОРНОМОРЦЯ

Стаття присвячена спростуванню запропонованої Юрієм Чорноморцем критики томізму як суперечливого та архайчного філософського підходу. Доведено, (1) що Чорноморцеве знецінення томізму як «сухої раціональності», супротивної «живому досвіду» феноменології, або як раціональної «сліпоти», не знайомої з гострозорим «інтуїтивним убаченням», є суттєво риторичним і не може розглядати-

ся як раціональний аргумент. (2) Виявлено Ю. Чорноморцем т.зв. «головна апорія томізму» спирається на поверхову інтерпретацію текстів св. Томи, який насправді не заперечував (2a) ані інтуїтивізму, (2b) ані можливості інтелектуальної очевидності, (2c) ані інтуїтивного пізнання; у вченні св. Томи інтуїтивне пізнання посідає хоч і не центральне, але велими важливе місце. У статті також показано, що Ю. Чорноморець невинагадано ототожнює (3a) інтелектуальну інтуїцію з феноменологічною настановою, а (3b) томістичний реалізм – з абстрактним інтелектуалізмом, відірваним від реальних речей, (4) послуговується украї спрощеним розумінням феноменології, (5) змішує перехід від природного до надприродного пізнання з переходом від природної до феноменологічної настанови.